

Strasburg, dnia 14.11.2017r.
COM(2017) 673 final

**KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

Wzmocnienie tożsamości europejskiej dzięki edukacji i kulturze

**Wkład Komisji Europejskiej w spotkanie przywódców w Göteborgu
w dniu 17 listopada 2017 r.**

Wzmocnienie tożsamości europejskiej dzięki edukacji i kulturze

Wkład Komisji Europejskiej w spotkanie przywódców w Göteborgu w dniu 17 listopada 2017 r.

„Edukacja i kultura mają kluczowe znaczenie dla przyszłości zarówno obywateli UE, jak i Unii jako całości. W ten sposób możemy obrócić przypadkowe okoliczności w szansę, zmienić lustra w okna, nadać głębszy sens temu, co znaczy być „Europejczykami”, przy całej różnorodności Europy. Musimy wykorzystać szansę, jaką jest spotkanie przywódców europejskich w tym tygodniu w Göteborgu, by uczynić edukację i kulturę siłą napędową wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy i sprawiedliwości społecznej, a w rezultacie także jedności”.

(przewodniczący Jean-Claude Juncker, 14 listopada 2017 r.)

„UE nie jest doskonała, ale jest najlepszym narzędziem, jakim dysponujemy, by stawić czoła stojącym przed nami wyzwaniom. Potrzebujemy UE, by zagwarantować nie tylko pokój i demokrację, ale także bezpieczeństwo naszych obywateli. Potrzebujemy UE, by lepiej służyła ich potrzebom i pragnieniom: swobodzie pobytu, nauki, pracy, przemieszczania się i życia w dobrobycie na całym kontynencie, a także korzystaniu z bogatego dziedzictwa kulturowego Europy”.

(deklaracja z Bratysławy, 16 września 2016 r.)

„Chcemy Unii, w której obywatele mają nowe możliwości rozwoju kulturalnego i społecznego oraz wzrostu gospodarczego. [...] [zobowiązujemy się] pracować nad urzeczywistnieniem następujących celów: [...] Unia, w której młodzi ludzie mają dostęp do kształcenia i szkolenia najwyższej jakości i mogą uczyć się i znajdować zatrudnienie na całym kontynencie; Unia, która chroni nasze dziedzictwo kulturowe i promuje różnorodność kulturową”.

(deklaracja rzymska, 25 marca 2017 r.)

Debata na temat przyszłości Europy rozpoczęła się na dobre. Komisja Europejska zapoczątkowała ją w marcu 2017 r. swoją białą księgą¹. W orędziu o stanie Unii w 2017 r.² przewodniczący Jean-Claude Juncker przedstawił własną wizję **bardziej zjednoczonej, silniejszej i demokratyczniejszej Unii** i nakreślił jasny plan działania prowadzący do spotkania przywódców w Sybinie, którego termin przewodniczący Donald Tusk wyznaczył na dzień 9 maja 2019 r. Na spotkaniu tym powinny zapaść dalsze decyzje dotyczące przyszłości Europy, a przygotowaniem do nich są dyskusje przewidziane w agendzie przywódców³.

Jedną z głównych kwestii, która wymaga omówienia i decyzji, dotyczy **wymiaru społecznego Europy**. Komisja przedstawiła konkretny dokument otwierający debatę na ten

---

¹ COM(2017) 2025

² https://ec.europa.eu/commission/state-union-2017_pl

³ <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/talinn-leaders-agenda/>

temat⁴, w którym wskazała ważne osiągnięcia Europy w tej dziedzinie. Europa może się pochwalić najrówniejszym i najbardziej pluralistycznym społeczeństwem na świecie, o wysokim wskaźniku średniego trwania życia (80,7 lat) i solidnych systemach zabezpieczenia społecznego, które pomogły jej przetrwać kryzys gospodarczy. Średni wskaźnik bezrobocia spada (we wrześniu 2017 r. osiągnął poziom 7,5 % – najniższy od listopada 2008 r.), jednak istnieją znaczne rozbieżności pod względem tego wskaźnika między poszczególnymi krajami, a 18,4 mln ludzi, w tym 3,7 mln osób młodych, wciąż nie ma pracy. Jednocześnie 40 % europejskich pracodawców zgłasza trudności ze znalezieniem osób z umiejętnościami potrzebnymi do rozwoju ich przedsiębiorstw i wprowadzania innowacji.

Refleksje na temat przyszłości naszej Unii obejmują również przemyślenia dotyczące **siły naszej wspólnej tożsamości**. W czasach gdy europejskie wartości i demokracja napotykają wyzwania w postaci sił populistycznych w kraju i zagranicą, fałszywych informacji (ang. *fake news*) i manipulacji sieciami informacyjnymi, konieczna jest reakcja ze strony europejskich przywódców i instytucji unijnych. W marcu 2017 r. w Rzymie zdecydowano się utrzymać unikalny charakter UE jako projektu, w ramach którego, zgodnie z mottem „**zjednoczeni w różnorodności**”, UE i państwa członkowskie są w stanie czerpać z wyjątkowych atutów i bogactwa unijnych narodów i dzięki temu osiągać bezprecedensowe postępy. Sześćdziesiąt lat po podpisaniu traktatów rzymskich wzmocnienie tożsamości europejskiej wciąż pozostaje niezwykle ważne, a edukacja i kultura stanowią najlepszą drogę do tego celu.

Dlatego właśnie przywódcy europejscy postanowili spotkać się 17 listopada 2017 r. w Göteborgu, aby omówić przyszłą rolę edukacji i kultury we wzmacnianiu poczucia przynależności do wspólnoty kulturowej.

Niniejszy komunikat stanowi wkład Komisji Europejskiej w spotkanie przywódców. Opisano w nim najważniejsze zagadnienia i ewentualne sposoby postępowania **zgodnie z zasadą pomocniczości**, przy uwzględnieniu faktu, że kompetencje w zakresie edukacji i kultury należą przede wszystkim do władz państw członkowskich na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Kompetencje UE ograniczają się do zachęcania do współpracy oraz wspierania i uzupełniania działań na poziomie krajowym. Zakres działań UE obejmuje również możliwość finansowania programów (wśród których najdłużej realizowane i najpopularniejsze to Erasmus w dziedzinie edukacji i Media w dziedzinie kultury).

W niniejszym komunikacie przedstawiono wizję **europejskiego obszaru edukacji**, będącego rozwinięciem Nowego europejskiego programu na rzecz umiejętności⁵ i inwestycji w europejskie inicjatywy na rzecz młodzieży⁶. Kształcenie stanowi część odpowiedzi na potrzebę zapewnienia większej liczbie osób godnych miejsc pracy, lepszego reagowania na potrzeby gospodarki dotyczące konkretnych umiejętności oraz wzmocnienia **odporności** Europy na problemy związane z gwałtownie zachodzącymi głębokimi zmianami

---

⁴ COM(2017) 206

⁵ COM(2016) 381

⁶ COM(2016) 940: Inwestowanie w młodych Europejczyków; COM(2016) 941: Poprawa i modernizacja edukacji; COM(2017) 248: Rozwój szkół i doskonały poziom nauczania warunkiem dobrego startu życiowego; COM(2017) 247: Odnowiony program UE dla szkolnictwa wyższego.

wywoływanymi przez rewolucję technologiczną i globalizację. Rozważania nad tym ostatnim aspektem podjęto w **dokumencie Komisji dotyczącym wykorzystania możliwości płynących z globalizacji**⁷, w którym wskazano na kluczową rolę polityki społecznej i edukacyjnej w zapewnianiu odporności, innowacyjności i konkurencyjności. Europa nie przoduje w rozwoju wysokiej jakości umiejętności – zaawansowane pod tym względem kraje azjatyckie wyprzedzają nawet najlepiej sobie radzące państwa członkowskie UE. Europa pragnie jednak wykorzystać wszystkie możliwości, jakie dają jej zachodzące na świecie zmiany.

Dlatego wykorzystanie w pełni potencjału edukacji i kultury jako sił napędowych zatrudnienia, sprawiedliwości społecznej i aktywności obywatelskiej, a także jako sposobu na doświadczenie **europejskiej tożsamości w całej jej różnorodności**, leży we wspólnym interesie wszystkich państw członkowskich.

1. W kierunku wspólnego ambitnego europejskiego programu na rzecz edukacji i kultury

Europa zmagą się z szeregiem ważnych zjawisk, takich jak:

- trwająca cyfryzacja i automatyzacja, rozwój sztucznej inteligencji oraz potrzeba utrzymania postępu technologicznego;
- przyszłość pracy, jej wpływ na warunki pracy oraz przyszłe zapotrzebowanie na umiejętności;
- modernizacja europejskich państw opiekuńczych, włączenie społeczne oraz potrzeba dzielenia się owocami wzrostu gospodarczego i ograniczenia nierówności, w tym różnic w traktowaniu kobiet i mężczyzn;
- tendencje demograficzne, starzenie się siły roboczej i potrzeba integracji zróżnicowanej kulturowo populacji imigrantów;
- nowe modele komunikacji, media społecznościowe, zjawisko „fałszywych informacji” i konieczność rozpowszechniania umiejętności korzystania z mediów w całym społeczeństwie; jak również
- gwałtownie szerzący się populizm i ksenofobia, ryzyko radykalizacji postaw prowadzącej do aktów przemocy oraz potrzeba wzmocnienia poczucia przynależności do wspólnoty.

Edukacja i kultura mogą i powinny być częścią odpowiedzi na wiele z tych zjawisk, zapewniającej możliwość czerpania z nich korzyści.

- Edukacja stanowi podstawę kreatywnej i wydajnej siły roboczej, napędzającej badania naukowe i rozwój oraz innowacje. Pozwala pokierować zmianami technologicznymi i cyfrowymi zamiast tylko na nie reagować; kształcenie i szkolenie zapewniają ludziom umiejętności niezbędne na rynku pracy, umożliwiają im też reagowanie na

---

⁷ COM(2017) 240

zmieniające się okoliczności oraz zmiany i zakłócenia strukturalne; kształcenie, szkolenie, przekwalifikowywanie się i podnoszenie kwalifikacji pomagają w zmianie pracy; kształcenie i szkolenie dają ludziom szansę na samodzielne tworzenie miejsc pracy; wysoko wykwalifikowana i elastyczna siła robocza to fundament **odpornej gospodarki**, która dobrze radzi sobie ze wstrząsami i odgrywa aktywną rolę w gospodarce światowej.

- Kształcenie i szkolenie to także najlepszy sposób na zwiększenie szans na zatrudnienie i znalezienie godnych miejsc pracy. To najpewniejsza ochrona przed bezrobociem, ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Dobra edukacja sprzyjająca włączeniu społecznemu, która zaczyna się od dzieciństwa, stanowi podstawę **spójności**, mobilności i sprawiedliwości społecznej.
- Jednocześnie edukacja i kultura przyczyniają się do uatrakcyjnienia Europy jako miejsca do życia, nauki i pracy, charakteryzującego się wolnością i wspólnymi wartościami, odzwierciedlonymi w prawach podstawowych i otwartym społeczeństwie. Edukacja to podstawa **aktywności obywatelskiej**, pomaga zapobiegać szerzeniu populizmu, ksenofobii i radykalizacji postaw prowadzącej do aktów przemocy.
- Różnorodność kulturowa Europy to jej atut, który sprzyja kreatywności i innowacji, a jednocześnie istnieje pewien wspólny mianownik, który stanowi charakterystyczną cechę europejskiego stylu życia. Edukacja i kultura odgrywają kluczową rolę w: (i) lepszym poznawaniu się ludzi ponad granicami państw oraz (ii) doświadczeniu i zyskiwaniu świadomości tego, co znaczy być „Europejczykami”. Zrozumienie i ochrona naszego dziedzictwa kulturowego i różnorodności to warunki konieczne utrzymania naszej wspólnoty kulturowej, wspólnych wartości i wspólnej **tożsamości**.

2. Zwiększenie mobilności i ułatwianie współpracy transgranicznej

Mieszkańcy Europy swobodnie studiuje, pracują, podróżują i wymieniają się ideami. W projekcie europejskim zawsze chodziło o pokonywanie granic i możliwość swobodnego przemieszczania się. Dziś rynek wewnętrzny jest już rzeczywistością w przypadku towarów, ale nadal nie w przypadku edukacji i kultury. Z drugiej strony obserwujemy zwiększone zainteresowanie współpracą i mobilnością transgraniczną, zarówno w przypadku osób uczących się, jak i w przypadku dzieł kultury i sztuki, wśród samych środowisk związanych z edukacją i kulturą we wszystkich państwach członkowskich.

Jedną ze znanych przeszkód w mobilności studentów jest fakt, że mimo procesu bolońskiego⁸ i innych ram współpracy na forum Rady Europy **dyplomy szkół wyższych** są niechętnie uznawane w innych państwach członkowskich, co oznacza, że młodzi ludzie napotykają nieuzasadnione przeszkody w podejmowaniu studiów i pracy w innym państwie. To oznacza utraconą szansę na zapewnienie młodym ludziom dobrego wykształcenia, blokującą przepływ idei, utrudniającą pracę uniwersytetom i hamującą badania naukowe i innowacje. To również wciąż istniejąca przeszkoda dla w pełni zintegrowanego europejskiego rynku pracy.

---

⁸ Zainicjowany w 1999 r. proces boloński to międzyrządowy proces ułatwiający wzajemne uznawanie dyplomów szkół wyższych w 48 krajach.

Istnieje wiele przeszkód administracyjnych i biurokratycznych utrudniających **uniwersytetom**, innym instytucjom szkolnictwa wyższego i organizatorom szkoleń efektywną współpracę ponad granicami. Ponadto wciąż do rzadkości należą programy studiów i szkoleń, w wyniku których można uzyskać kwalifikacje automatycznie uznawane w więcej niż jednym kraju. To uprzykrza życie absolwentom i utrudnia pracę uniwersytetom, które muszą się skupiać na kwestiach administracyjnych zamiast na jakości kształcenia.

Według międzynarodowych rankingów tylko 10 spośród 50 najlepszych uniwersytetów na świecie znajduje się w UE. Ważne więc, by Europa pozostała atrakcyjnym miejscem do studiowania i by w przyszłości uniwersytety europejskie znalazły się w czołówce międzynarodowych rankingów. Z myślą o wspieraniu jakości naszych instytucji szkolnictwa wyższego i rozwijaniu naszego poczucia przynależności do UE z budżetu unijnego finansuje się niewielką liczbę europejskich instytucji szkolnictwa wyższego, które zapewniają kształcenie w dziedzinie studiów europejskich: Europejski Instytut Uniwersytecki we Florencji, Kolegium Europejskie (w Brugii i Natolinie), Europejski Instytut Administracji Publicznej w Maastricht, Akademię Prawa Europejskiego w Trewirze oraz Międzynarodowe Centrum Kształcenia Europejskiego w Nicei. Z tych samych powodów instytucje UE i państwa członkowskie powinny wesprzeć powstanie Europejskiej Szkoły Zarządzania Ponadnarodowego we Florencji, która szkoliłaby w sprawach europejskich osoby zajmujące stanowiska kierownicze w krajowych systemach administracji, w sektorze prywatnym i w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego. UE wspiera także Europejski Instytut Innowacji i Technologii (EIT), który pomaga kreatywnym umysłom rozwijać nowe pomysły i projekty w dziedzinie przedsiębiorczości.

UE może się już pochwalić doskonałymi osiągnięciami w dziedzinie **aktywnego propagowania mobilności**, przede wszystkim wśród studentów uniwersytetów, ale również wśród uczniów szkół średnich i zawodowych oraz młodych specjalistów i nauczycieli, dzięki programowi Erasmus+. Niedawno Komisja uruchomiła Europejski Korpus Solidarności, który oferuje nowe możliwości wolontariatu, stażu i pracy młodym ludziom między 18 a 30 rokiem życia. W 2017 r. w ramach projektu „Move2Learn Learn2Move” młodzi Europejczycy mieli szansę odkrywać i lepiej poznać Europę.

Najbardziej widocznym przykładem działań UE na rzecz mobilności są różne edycje programu **Erasmus+**⁹, jednego z najpopularniejszych programów europejskich. Przez 30 lat program ten pomógł 9 mln osób w podjęciu studiów lub pracy wolontariackiej, w odbyciu szkoleń czy nauczaniu w innym kraju. Mówi się o „pokoleniu Erasmusa”. Istnieją dowody na to, że osoby, które wzięły udział w programie Erasmus, mają doskonałe szanse na rynku pracy. W czasach globalizacji takie doświadczenia z pewnością będą stawały się coraz cenniejsze. Wciąż jednak **tylko 3,7 % młodych osób ma szansę uczestniczyć w tego rodzaju programach na rzecz mobilności**. Prawdą jest również, że z wyżej opisanych względów wszelka mobilność poza tymi sprawdzonymi ramami pozostaje utrudniona.

Skoro przywódcy i obywatele europejscy wzywają do kształtowania otwartej Europy, w której mobilność edukacyjna jest normą, i jeśli Europa chce pozostać kontynentem jakości,

---

⁹ <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/>

atrakcyjnym miejscem do studiowania, prowadzenia badań naukowych i pracy, przyszedł czas na dążenie do stworzenia **europejskiego obszaru edukacji**. Mimo że kompetencje UE w dziedzinie edukacji i kultury nie pozwalają na harmonizację, jak w przypadku innych dziedzin, możliwe i pożądane jest działanie na poziomie unijnym oparte na współpracy.

Dalsze działania (w odniesieniu do zaproponowanych poniżej pomysłów wymagających dostępu do finansowania unijnego po 2020 r. ostateczne decyzje zostaną podjęte w kontekście przyszłych rozmów na temat unijnych finansów i wieloletnich ram finansowych na następne lata):

– opracowanie wniosku w sprawie **zalecenia Rady dotyczącego wzajemnego uznawania dyplomów szkół wyższych i świadectw szkolnych oraz okresów studiowania za granicą**, jako istotnego elementu europejskiego obszaru edukacji. Może mu towarzyszyć wprowadzenie nowego procesu, czerpiącego z doświadczeń zdobytych w ramach obecnych programów współpracy, który będzie służył ułatwieniu takiego wzajemnego uznawania i rozwijaniu systemu transgranicznego uznawania szkoleń i świadectw uzyskanych w ramach dalszego kształcenia („*proces sorboński*”);

– rozszerzenie wypróbowanego już **programu Erasmus+** we wszystkich obecnie objętych nim kategoriach osób uczących się (uczniowie, studenci, praktykanci, stażyści i nauczyciele) w celu podwojenia do 2025 r. liczby uczestników i dotarcia do osób uczących się pochodzących ze środowisk defaworyzowanych;

– uruchomienie w 2019 r. pilotażowego projektu dotyczącego **unijnej karty studenta**, mającego na celu zapewnienie do 2025 r. możliwości uzyskania takiej karty wszystkim przemieszczającym się studentom, aby ułatwić im poruszanie się ponad granicami i zapewnić im nowy, łatwy sposób przechowywania informacji o osiągnięciach akademickich;

– działanie na rzecz prawdziwie **europejskich uniwersytetów**, które będą mogły bez przeszkód nawiązywać kontakty i współpracować ponad granicami krajów i konkurować na arenie międzynarodowej, obejmujące stworzenie Szkoły Zarządzania Europejskiego i Ponadnarodowego (przy Europejskim Instytucie Uniwersyteckim we Florencji we Włoszech).

3. Inwestowanie w ludzi i ich kształcenie

Inwestowanie w edukację leży we **wspólnym interesie** wszystkich państw członkowskich i Europy jako całości, gdyż jest siłą napędową zatrudnienia, wzrostu gospodarczego i dobrobytu, a przy tym wspiera pozytywną konwergencję społeczno-gospodarczą, zarówno między państwami członkowskimi, jak i wewnątrz nich. Inwestowanie w kształcenie i szkolenie wstępne oraz w podnoszenie umiejętności przez całe życie przynosi korzyści zarówno obywatelom, jak i finansom publicznym. Edukacja nie tylko przyczynia się do osiągnięcia celów gospodarczych i społecznych. Jest ona również prawem ustanowionym w art. 14 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, mimo że zakres tego prawa ogranicza się do działań instytucji i organów UE i ma zastosowanie do państw członkowskich tylko w sytuacji, gdy wdrażają prawo unijne.

Systemy kształcenia i szkolenia w Europie mogą się zazwyczaj pochwalić wysoką jakością, ale występują w nich także pewne niedociągnięcia – zbyt mało uczniów uzyskuje tylko niski poziom kompetencji. Odsetek **osób osiągających słabe wyniki w nauce** w dziedzinie nauk ścisłych wzrósł ostatnio o 25 %. Odsetek uczniów o niskich osiągnięciach w dziedzinie matematyki utrzymuje się od lat na poziomie około 20 %. Te młode osoby napotkają poważne problemy na rynku pracy. 20 % ludności UE w wieku produkcyjnym ma niski poziom umiejętności czytania i pisanie oraz rozumowania matematycznego. 44 % ludności UE posiada niskie umiejętności cyfrowe. Popyt na umiejętności nadal wzrasta, zatem problem ten nie zniknie.

Dane zgromadzone w ramach najnowszego programu OECD – Programu międzynarodowej oceny umiejętności uczniów (PISA) – wskazują, że **jeden na pięciu uczniów w UE ma niewystarczająco biegłą umiejętność czytania oraz znajomość matematyki i nauk ścisłych**. W latach 2012–2015 tendencja w zakresie słabych wyników w nauce w UE jako całości uległa pogorszeniu. W krajach, które wzięły udział w Badaniu Umiejętności Osób Dorosłych prowadzonym przez OECD (PIAAC) w 2012 r., od 5 do 28 % dorosłych posiada najniższy poziom umiejętności czytania i pisanie, a od 8 do 32 % – najniższy poziom rozumowania matematycznego.

Drugi problem wiąże się z **równością szans**. Uczniowie osiągający słabe wyniki pochodzą w niewspółmiernie dużej części ze środowisk defaworyzowanych (tj. z gospodarstw domowych o niskim poziomie dochodu lub niskim wykształceniu). Świadczy to o tym, że w praktyce edukacja często nie zapewnia rzeczywistej szansy na mobilność społeczną. Jakość w kształceniu to nie tylko osiąganie dobrych wyników, ale również zapewnienie, by wszyscy uczniowie otrzymali wsparcie, jakiego potrzebują, by osiągać dobre wyniki.

Kolejnym istotnym czynnikiem w zapewnianiu jakości kształcenia jest dopilnowanie, by systemy edukacji, w tym kształcenia zawodowego, przekazywały wszelką wiedzę, umiejętności i kompetencje uważane za niezbędne we współczesnym świecie. W miarę jak umiejętności ulegają gwałtownym zmianom, niezwykle istotne staje się uczenie się poprzez praktykę w miejscu pracy, w postaci praktyk zawodowych lub w szerszym kontekście kształcenia przez całe życie, a ważną rolę w tym względzie mają do odegrania przedsiębiorstwa, które mogą nawiązywać partnerstwa łączące edukację ze swoją branżą. Warunkiem czerpania korzyści z postępu technicznego jest rozwiązanie problemów związanych z istniejącymi niedociągnięciami w zakresie nauczania umiejętności cyfrowych w dziedzinach takich jak programowanie czy bezpieczeństwo cyfrowe, a także umiejętności korzystania z mediów czy umiejętności związanych z przedsiębiorczością. Ponadto osoby młode muszą posiadać umiejętności społeczne, obywatelskie i związane ze zdolnością uczenia się, by w pełni uczestniczyć w różnorodnych i szybko zmieniających się społeczeństwach. Trzeba dołożyć większych starań, by tworzyć kompleksowe programy nauczania, obejmujące wszystkie te „**kluczowe kompetencje**”.

<p>44 % </p> <p>Europejczyków w wieku 16–74 lat (169 mln ludzi) nie posiada wystarczających umiejętności cyfrowych; najwyższy odsetek takich osób mieszka w Bułgarii (74 %), a najniższy w Luksemburgu (14 %)</p>	<p>90 % </p> <p>miejsc pracy w przyszłości będzie wymagało pewnego poziomu umiejętności cyfrowych</p>	<p>40 % </p> <p>Europejskich przedsiębiorstw poszukujących specjalistów w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych ma problem z ich znalezieniem.</p>	<p>65 % </p> <p>dzieci rozpoczynających teraz naukę w szkole podstawowej będzie pracować w zawodach, które dziś jeszcze nie istnieją</p>
--	---	--	---

Osobną kwestią jest nauka **języków**. Procesy integracji europejskiej stwarzają potrzebę zapewniania dobrych kompetencji językowych. Wielojęzyczność stanowi jeden z największych atutów Europy pod kątem różnorodności kulturowej, a jednocześnie jedno z największych wyzwań. Niemal połowa obywateli UE mówi tylko we własnym języku ojczystym i tylko ten język rozumie. Jednocześnie w większości państw członkowskich¹⁰ nauka dwóch języków obcych jest obowiązkowa dla wszystkich uczniów w jakimś momencie ich kształcenia ogólnego.

Dodatkowym problemem jest fakt, że niewielu studentów, zwłaszcza dziewcząt, wybiera kierunki **techniczne, inżynieryjne, matematyczne i związane z naukami ścisłymi**. Wiąże się z tym fakt, że nie ma wystarczająco dużo okazji dla studentów do podejmowania studiów międzywydziałowych, a zbyt mało studentów łączy nauki ścisłe i techniczne z naukami humanistycznymi. Stwarza to ryzyko powstania niedoborów siły roboczej i umiejętności, co z kolei może hamować innowacje i konkurencyjność.

Dalsze działania:

- opracowanie **zalecenia Rady w sprawie poprawy nauki języków** w Europie, wyznaczającego poziom referencyjny, zgodnie z którym do 2025 r. wszyscy młodzi Europejczycy kończący kształcenie średnie II stopnia powinni oprócz swojego języka ojczystego lub języków ojczystych znać dobrze dwa języki obce;
- w kontekście reorganizacji istniejącej współpracy na poziomie unijnym ustanowienie bardziej ambitnych poziomów odniesienia na rok 2025 niż te wyznaczone obecnie przez Radę w odniesieniu do osób osiągających słabe wyniki w nauce i wcześniej kończących naukę (obniżenie poziomu odniesienia dla tych pierwszych z 15 do 10 %, a dla tych drugich z 10 do 5 %). Można by również uzgodnić nowe poziomy odniesienia dla **umiejętności cyfrowych i przedsiębiorczości**;
- na początku 2018 r. **uaktualnienie zalecenia** w sprawie kompetencji kluczowych.

¹⁰ Belgia (Wspólnota Francuska), Niemcy, Irlandia, Hiszpania, Chorwacja, Węgry i Zjednoczone Królestwo to kraje, w których nauka dwóch języków obcych jest fakultatywna.

Do lepszego kształcenia przyczyniają się trzy główne czynniki. Pierwszym z nich jest jakość **nauczycieli i nauczania**. Nauczyciele odgrywają główną rolę w przekazywaniu umiejętności, kompetencji i wiedzy, jak również we wspieraniu międzynarodowych perspektyw na wczesnym etapie życia młodego człowieka. Im lepszy nauczyciel, tym lepsze efekty nauki. Wielu nauczycieli odejdzie jednak w najbliższych latach na emeryturę, toteż niezwykle istotne jest przyciągnięcie do tego zawodu wystarczającej liczby wykwalifikowanych i zmotywowanych ludzi. Wymagałoby to zaoferowania im doskonałego przeszkolenia i atrakcyjnych perspektyw rozwoju zawodowego i wynagrodzenia.

Drugi problem wiąże się z **kształceniem przez całe życie**. Choć osoby młode spędzają większość czasu na zdobywaniu wykształcenia, po ukończeniu szkoły inwestowanie w kompetencje spada i w przypadku większości osób pozostaje na tym samym poziomie do końca życia. Kształcenie przez całe życie to sposób na przekwalifikowanie i podnoszenie kwalifikacji, jednak tylko niewielki odsetek dorosłych bierze udział w tych działaniach, a większość z nich już ma wysokie kwalifikacje. Większość osób dorosłych o niskich umiejętnościach, w tym tych, które mają problemy z umiejętnościami podstawowymi lub znajdują się w sytuacji niepewnego lub rozdrobnionego zatrudnienia, nie kształci się przez całe życie. Istnieją dziś znaczne rozbieżności między państwami UE pod względem uczestnictwa w kształceniu przez całe życie. Wysoce wskazane jest więc dążenie do ujednolicenia i zwiększenia odsetka osób podejmujących takie kształcenie. Byłby to obiecujący sposób poprawy kapitału wiedzy i umiejętności w Europie. Dwa pokolenia temu warunkiem koniecznym bezpieczeństwa był dostęp do szkolnictwa podstawowego, podczas gdy w dzisiejszym szybko zmieniającym się świecie rolę tę przejęło kształcenie przez całe życie.

Jednocześnie, mimo że istnieją dowody na to, iż dobre kształcenie we wczesnym dzieciństwie tworzy solidne podstawy do uczenia się w szkole i przez resztę życia, w praktyce obserwuje się braki w dostępności, jakości i przystępności cenowej takiego kształcenia.

Trzeci czynnik to **innowacyjność i technologie cyfrowe w edukacji**. Dziedziny te dają nowe możliwości w podejściu do nauczania i uczenia się, jednak Europa pozostaje w tyle pod względem ich wykorzystania. Zbyt wiele szkół nie ma jeszcze dostępu do szybkiej łączności i sprzętu cyfrowego, a niewystarczająco wielu nauczycieli korzysta z programów rozwoju zawodowego w tych dziedzinach.

Dalsze działania (w odniesieniu do zaproponowanych poniżej pomysłów wymagających dostępu do finansowania unijnego po 2020 r. ostateczne decyzje zostaną podjęte w kontekście przyszłych rozmów na temat unijnych finansów i wieloletnich ram finansowych na następne lata):

– nadanie impetu wsparciu dla nauczycieli poprzez zwiększanie ich mobilności w ramach Europy i poprzez sieć „eTwinning”, celem dotarcia do 600 tys. użytkowników do 2020 r., oraz poprzez organizację masowych otwartych kursów online jako elementu **unijnej akademii nauczycieli**;

- stworzenie impulsu do pobudzania kształcenia przez całe życie poprzez określenie bardziej ambitnego **poziomu odniesienia w zakresie udziału w kształceniu przez całe życie** – 25 % do 2025 r.;
- opracowanie **zalecenia Rady w sprawie ram jakości dla wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem** wraz z ambitniejszym **wspólnym poziomem odniesienia**, zgodnie z którym należałoby zagwarantować miejsca dla co najmniej 95 % dzieci w wieku od 3 lat do wieku obowiązku szkolnego;
- opracowanie nowego **planu działania w zakresie edukacji cyfrowej** w celu **propagowania innowacyjnych, spersonalizowanych i cyfrowych metod i technologii nauczania**, które pomogą poprawić wyniki nauczania; zrealizowanie **nowego celu UE w zakresie jakości sieci połączeń**, aby do 2025 r. zapewnić wszystkim szkołom dostęp do ultraszybkich sieci szerokopasmowych.

4. Wzmacnianie poczucia tożsamości europejskiej i świadomości dziedzictwa kulturowego

Wolność, demokracja, równość, poszanowanie rządów prawa, praw człowieka i godności to podstawowe wartości, na których opiera się Unia Europejska. Są one częścią naszej europejskiej tożsamości. **Edukacja, kultura i sport odgrywają zasadniczą rolę w propagowaniu aktywnej postawy obywatelskiej i wspólnych wartości** wśród najmłodszych pokoleń. Ich połączenie w ramach konkretnych projektów realizowanych w społecznościach lokalnych przyczynia się do wzmocnienia poczucia tożsamości europejskiej. Należy odnowić wsparcie dla inicjatyw takich jak europejski dzień w szkole¹¹ i rozwijać je na szerszą skalę.

UE realizuje różne działania w celu ochrony i wzmocnienia dziedzictwa kulturowego Europy i oferuje wsparcie sektorowi kultury i sektorowi kreatywnemu. Zapewnia też autorom i twórcom ramy prawne służące poprawie warunków twórczości, rozpowszechniania dzieł i uzyskiwania za nie wynagrodzenia w świecie cyfrowym.

Choć trudno jest zmierzyć postępy osiągnięte w obszarze kultury czy tożsamości, dzięki działaniom w dziedzinie kultury ludzie mogą lepiej doświadczyć Europy, lepiej się nawzajem poznać i zrozumieć, co znaczy być Europejczykami. W tym względzie sprawdzona inicjatywa **Europejskich Stolic Kultury**¹² od 30 lat pozwala nam podziwiać i promować różnorodność kulturową. Jednocześnie nie można zapominać o znaczeniu gospodarczym branży kultury. Europejski sektor kultury i sektor kreatywny składają się na około 4 % europejskiego PKB i zapewniają miejsca pracy 8 mln Europejczyków.

---

¹¹ Europejski dzień w szkole to dobry przykład na to, jak uczniowie mogą nawiązać kontakt z Europą. Od 2007 r. projekt ten, zainicjowany przez kanclerz Angelę Merkel podczas niemieckiej prezydencji w Radzie, daje uczniom w Niemczech możliwość lepszego poznania Europy. Politycy na wszystkich szczeblach politycznych, a także urzędnicy instytucji europejskich, zachęceni są do odwiedzania szkół i prowadzenia rozmów na temat Europy.

¹² https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en

Rok **2018**, ogłoszony **Europejskim Rokiem Dziedzictwa Kulturowego**¹³, będzie okazją do zwiększenia świadomości znaczenia kultury i dziedzictwa kulturowego, a w szczególności do przypomnienia, że dziedzictwo kulturowe *jest własnością wszystkich*. Będzie to także okazja do podkreślenia ważnej roli gospodarczej odgrywanej przez dziedzictwo kulturowe oraz dobry moment na pokazanie, jak narzędzia cyfrowe mogą poszerzyć dostęp do materiałów kulturowych i możliwości w dziedzinie kultury, oraz na promocję takich inicjatyw, jak europejska biblioteka cyfrowa – **Europeana**¹⁴ – która wspiera cyfrowy dostęp do materiałów dziedzictwa kulturowego będących w posiadaniu bibliotek, archiwów i muzeów.

Program „Kreatywna Europa”¹⁵ wspiera obieg projektów w dziedzinie kultury ponad granicami krajów, mobilność artystów oraz szerokie rozpowszechnianie europejskich filmów. Funkcjonujący w ramach tego programu „system poręczeń na rzecz sektora kultury i sektora kreatywnego” ma na celu zwiększenie dostępu do finansowania dla małych i średnich przedsiębiorstw działających w sektorze kultury i sektorze kreatywnym, a także rozwijanie działalności opartej na wartościach kulturowych lub artystycznych i innych twórczych formach wyrazu. System poręczeń funkcjonuje od 30 czerwca 2016 r. i dysponuje budżetem w wysokości 121,4 mln EUR na lata 2016–2020. Jak dotąd system coraz lepiej przyjmuje się na rynku. Umowy poręczenia zostały już podpisane w Hiszpanii, Francji i Rumunii, a cztery kolejne są przygotowywane w Belgii, we Włoszech i w Republice Czeskiej. Od 1991 r. w ramach programu MEDIA zainwestowano ponad 2,5 mld EUR w tworzenie europejskich filmów i treści audiowizualnych. Środki te przeznaczono na wsparcie ich produkcji, promocji i dystrybucji ponad granicami krajów.

Z uwagi na coraz większe wyzwania dla jakości dziennikarstwa i reportażu z powodu szerzenia się zjawiska „falszywych wiadomości” i „alternatywnych faktów” musimy zająć bardziej zdecydowane stanowisko w obronie wolności, pluralizmu i przejrzystości mediów w Europie. Mimo że Europa nie ma żadnych bezpośrednich uprawnień dotyczących mediów, UE przez lata utrzymuje ścisłe powiązania z kanałem **Euronews**. W 1993 r. kilku krajowych nadawców publicznych z krajów europejskich stworzyło kanał Euronews, który miał być europejskim nadawcą publicznym zapewniającym dostęp do wysokiej jakości niezależnych informacji przedstawianych z perspektywy ogólnoeuropejskiej. Projekt ten miał wówczas przyczynić się do wzmocnienia europejskiej tożsamości. Z tego powodu UE, niebędąca akcjonariuszem tego kanału, przekazuje mu pomoc finansową, wspierając nadawanie programów w dziewięciu językach unijnych, jak również serwisów w językach arabskim i perskim. Unijne środki finansowe stanowią dziś 36 % budżetu Euronews (25 mln EUR rocznie).

Jednak z biegiem lat europejscy krajowi nadawcy publiczni stali się akcjonariuszami mniejszościowymi, tracąc swój udział w spółce na korzyść nadawców prywatnych spoza UE i inwestorów prywatnych z państw trzecich. Rosną obawy, czy kanał, który sprawia na widzach wrażenie, że jest pewnego rodzaju europejskim nadawcą publicznym, na pewno zawsze odzwierciedla różnorodność opinii istniejących w Europie oraz wartości europejskie.

---

¹³ https://ec.europa.eu/culture/european-year-cultural-heritage-2018_en

¹⁴ <https://www.europeana.eu/portal/en>

¹⁵ <https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/>

Sytuacja ta wymaga refleksji i podjęcia decyzji na poziomie politycznym w sprawie poziomu ambicji UE w stosunku do przyszłości kanału Euronews. W proces ten powinien być zaangażowany Parlament Europejski.

Dalsze działania (w odniesieniu do zaproponowanych poniżej pomysłów wymagających dostępu do finansowania unijnego po 2020 r. ostateczne decyzje zostaną podjęte w kontekście przyszłych rozmów na temat unijnych finansów i wieloletnich ram finansowych na następne lata):

- opracowanie **zalecenia Rady w sprawie wspólnych wartości, edukacji włączającej i europejskiego wymiaru nauczania**;
- zwiększenie możliwości finansowania **systemu poręczeń na rzecz sektora kultury i sektora kreatywnego** do 2020 r. w celu umożliwienia bankom i innym instytucjom finansowym z większej liczby krajów znacznego zwiększenia finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w sektorze kultury i sektorze kreatywnym;
- uruchomienie do 2020 r. **strategii #Digital4Culture** celem połączenia kultury i technologii cyfrowej i wykorzystania potencjału cyfrowego do wzmocnienia pozytywnego wpływu kultury na gospodarkę i społeczeństwo;
- przekształcenie i wzmocnienie **europejskiej agendy kultury** do 2025 r., zgodnie z traktatową zasadą uwzględniania problematyki kultury, w celu promowania wymiaru kulturowego Unii, ze szczególnym naciskiem na tożsamość kulturową rozwijaną w oparciu o kulturę i wartości;
- wzmocnienie europejskiego wymiaru kanału **Euronews**.

5. Wnioski i perspektywy na przyszłość

Europa to wspólnota kulturowa, oparta na wspólnych wartościach i udanej integracji gospodarczej, szczególnie na rynku wewnętrznym. Społeczna gospodarka rynkowa Unii Europejskiej to cecha rozpoznawcza europejskiego stylu życia, łącząca swobodę gospodarczą z zasadami społecznymi odzwierciedlonymi w Europejskim filarze praw socjalnych.

Edukacja i kultura to dziedziny polityki należące przede wszystkim do kompetencji państw członkowskich oraz ich władz regionalnych i lokalnych. Poziom europejski odgrywa ważną rolę uzupełniającą, w szczególności w odniesieniu do działalności transgranicznej (przy czym najbardziej znanymi przykładami działań UE są programy Erasmus+ i Media). Pełne wykorzystanie potencjału edukacji i kultury leży we wspólnym interesie wszystkich państw członkowskich. Wspólne wysiłki w tej dziedzinie pozwoliłyby Europie jako całości lepiej poradzić sobie ze stojącymi przed nią wyzwaniami.

Europa w roku 2025 powinna być miejscem, w którym granice nie są przeszkodą w uczeniu się, studiowaniu i prowadzeniu badań. Powinna być kontynentem, na którym normą jest spędzanie czasu w innym państwie członkowskim w celu nauki, studiowania lub pracy,

a także znajomość dwóch języków oprócz języka ojczystego; kontynentem, na którym ludzie mają silne poczucie tożsamości europejskiej, europejskiego dziedzictwa kulturowego i jego różnorodności.

Realizacja tej wizji musi być wspólnym przedsięwzięciem. Będzie to oznaczało współpracę na rzecz stworzenia **wspólnego planu działania** przy pełnym poszanowaniu zasady pomocniczości.

W centrum tego planu znajduje się idea wspólnej pracy na rzecz **europejskiego obszaru edukacji**, opartego na zaufaniu, wzajemnym uznawaniu dyplomów i kwalifikacji, współpracy i wymianie najlepszych praktyk, mobilności i wzroście gospodarczym, który to obszar miałby zostać ustanowiony do 2025 r., między innymi w drodze:

- zapewnienia realnej mobilności edukacyjnej wszystkim obywatelom;
- usunięcia przeszkód w uznawaniu kwalifikacji, zarówno na poziomie szkół, jak i instytucji szkolnictwa wyższego;
- modernizacji opracowywanych programów nauczania;
- rozwoju nauki języków obcych;
- tworzenia światowej klasy europejskich uniwersytetów, które mogą działać bez przeszkód ponad granicami;
- poprawy kształcenia, szkolenia i uczenia się przez całe życie;
- pobudzania innowacji w edukacji w erze cyfrowej;
- zapewniania większego wsparcia nauczycielom;
- ochrony dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnowania poczucia europejskiej tożsamości i kultury.

Inwestowanie w ludzi kosztuje. Ten ambitny wspólny plan stanie się wiarygodny tylko dzięki odpowiednio dużemu zaangażowaniu finansowemu Unii Europejskiej w kapitał ludzki. Wspieranie osób młodych w zdobywaniu doświadczenia w innym państwie członkowskim będzie wymagało znacznych środków finansowych. Trzeba będzie dostosować te ambicje polityczne do możliwości działania, co będzie wymagało uwzględnienia tego zagadnienia w przysyłanych dyskusjach na temat finansów UE.

Inne elementy nie będą wymagały nowych środków finansowych, ale inwestycji we współpracę, na przykład poprawy przepisów o uznawaniu lub usunięcia przeszkód prawnych utrudniających mobilność i współpracę transgraniczną.

Państwa członkowskie już inwestują średnio prawie 5 % PKB w swoje systemy edukacyjne. Istnieją jednak znaczne różnice między poszczególnymi państwami – niektóre z nich wydają na edukację około 4 % lub mniej (Rumunia), natomiast inne przeznaczają na ten cel nawet do 7 % (Dania). Dążenie do większego ujednoczenia, aby **Europa stała się kontynentem doskonałości**, będzie wymagało zwiększenia inwestycji w kształcenie w niektórych państwach członkowskich w celu wyrównania przepaści dzielącej je od średniej unijnej.

Unijne inwestycje w kształcenie i szkolenie stanowią uzupełnienie krajowych działań. Dotyczy to różnorodnych narzędzi, od programów na rzecz mobilności (w szczególności

programu Erasmus+), przez programy w dziedzinie badań naukowych i innowacji (program „Horyzont 2020”, w szczególności działanie „Marie Skłodowska-Curie”), europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne, instrumenty finansowe (w tym plan inwestycyjny dla Europy, w ramach którego już finansuje się projekty związane z edukacją w Finlandii, Portugalii i na Łotwie), po Służbę ds. Wspierania Reform Strukturalnych. Edukacja jest finansowana przede wszystkim w ramach wydatków publicznych. W kontekście ograniczonych środków publicznych, zarówno na szczeblu krajowym, jak i unijnym, będzie konieczne zbadanie możliwości stosowania innowacyjnych form finansowania, na przykład wykorzystania inwestycji prywatnych i narzędzi inwestycyjnych, takich jak Europejski Fundusz na rzecz Inwestycji Strategicznych, w celu zapewnienia pewnych rodzajów sprzętu edukacyjnego (np. wysokiej jakości sieci połączeń w szkołach) i wspierania pewnych rodzajów kształcenia (np. do promowania współpracy w dziedzinie szkolnictwa wyższego).

Ten wspólny plan działania byłby realizowany w oparciu o istniejący podział zadań i kompetencji, przy użyciu sprawdzonych sposobów współpracy. Kluczową rolę we wspieraniu reform strukturalnych mających na celu poprawę wyników realizacji polityki edukacyjnej oraz **ujednoczenie** odgrywałby **europejski semestr**. Priorytetem byłoby zapewnienie wszystkim dostępu do wysokiej jakości edukacji włączającej, szkolenia i kształcenia przez całe życie, zgodnie z zasadą pierwszą europejskiego filaru praw socjalnych.

Istniejąca **współpraca w dziedzinie kształcenia i szkolenia na szczeblu UE**, skupiająca się na wymianie doświadczeń i wzajemnym uczeniu się, dająca krajowym decydentom przykłady funkcjonujących dobrych praktyk w dziedzinie edukacji, byłaby kontynuowana w nowym kształcie w perspektywie 2025 r. w świetle nowych priorytetów i dążenia do **budowania europejskiego obszaru edukacji**. Współpraca ta obejmowałaby w szczególności wsparcie uruchomienia „procesu sorbońskiego”, który będzie politycznie i technicznie towarzyszył pracom nad usunięciem przeszkód w uznawaniu świadectw szkolnych i dyplomów szkół wyższych, jak również pracę na rzecz sprawniejszego transgranicznego zatwierdzania świadectw potwierdzających odbycie szkoleń i innego rodzaju kształcenia.

Przedstawiając białą księgę Komisji w sprawie przyszłości Europy w dniu 1 marca 2017 r., przewodniczący Jean-Claude Juncker powiedział: „Unia Europejska zmieniła nasze życie na lepsze. Musimy zapewnić trwałość tego procesu dla naszych następców”. Postawienie edukacji i kultury w centrum dyskusji na temat wzmacniania wspólnej tożsamości europejskiej i zaproponowanie konkretnych pomysłów i inicjatyw pozwalających na osiągnięcie tego celu to najlepszy sposób na utrzymanie **różnorodności i bogactwa naszej Unii**.

Komisja zachęca przywódców, by na posiedzeniu w sprawie edukacji i kultury w Göteborgu w dniu 17 listopada 2017 r. omówili następujące **sześć kluczowych propozycji politycznych** Komisji Europejskiej i nadali im strategiczny kierunek (bez uszczerbku dla decyzji w sprawie kolejnych wieloletnich ram finansowych):

- 1) rozszerzenie **programu Erasmus+** we wszystkich obecnie objętych nim kategoriach osób uczących się (uczniowie, studenci, praktykanci, stażyści i nauczyciele) w celu podwojenia do 2025 r. liczby uczestników i dotarcia do osób uczących się pochodzących ze środowisk defaworyzowanych;
- 2) praca nad **zaleceniem Rady w sprawie poprawy nauki języków** w Europie, wyznaczającym poziom referencyjny, zgodnie z którym do 2025 r. wszyscy młodzi Europejczycy kończący kształcenie średnie II stopnia powinni oprócz swojego języka ojczystego lub języków ojczystych znać dobrze dwa języki obce;
- 3) praca nad **wnioskiem w sprawie zalecenia Rady dotyczącego wzajemnego uznawania dyplomów szkół wyższych i świadectw szkolnych / okresów studiowania za granicą**. Może jej towarzyszyć wprowadzenie nowego procesu, czerpiącego z doświadczeń zdobytych w ramach obecnych programów współpracy, który będzie służył ułatwieniu takiego wzajemnego uznawania i rozwijaniu systemu transgranicznego uznawania szkoleń i świadectw uzyskanych w ramach dalszego kształcenia („proces sorboński”);
- 4) zwiększenie możliwości finansowania **systemu poręczeń na rzecz sektora kultury i sektora kreatywnego** do 2020 r. w celu umożliwienia bankom i innym instytucjom finansowym z większej liczby krajów znacznego zwiększenia finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w sektorze kultury i sektorze kreatywnym;
- 5) działanie na rzecz prawdziwie europejskich uniwersytetów, które będą mogły bez przeszkód nawiązywać kontakty i współpracować ponad granicami krajów i konkurować na arenie międzynarodowej, co obejmuje stworzenie **Szkoły Zarządzania Europejskiego i Ponadnarodowego** (przy Europejskim Instytucie Uniwersyteckim we Florencji we Włoszech).
- 6) wzmocnienie europejskiego wymiaru kanału **Euronews**.